

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel·lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

El model lèxic dels estudiants dels programes educatius bilingües

Josep M. Baldaquí Escandell

Catalan Review, Vol. XVI, number 1-2, (2002), p. 29-49

EL MODEL LÈXIC DELS ESTUDIANTS DELS PROGRAMES EDUCATIUS BILINGÜES

JOSEP M. BALDAQUÍ ESCANDELL

EL MODEL DE LLENGUA DELS JÓVENS
I EL CANVI LINGÜÍSTIC GENERACIONAL

Un dels eixos del canvi lingüístic és el diacrònic. És una realitat constatada per la història de la llengua i per l'experiència de cada parlant que la llengua canvia al llarg del temps. La generació dels fills no parla igual que la generació dels pares, i els pares tampoc no parlen com la generació dels avis. Encara que la llengua es transmeta familiarment, la manera de parlar dels fills s'assembla més a la manera de parlar dels companys i dels amics de la mateixa edat que no a la manera de parlar dels pares (Labov 1983; Hudson 1981; López Morales 1989).

Labov explica que entre els 2 i els 3 anys el principal model lingüístic dels nens és l'exemple dels pares, però entre els 4 i els 13 anys l'ús lingüístic segueix el model del grup de companys de joc. I és precisament durant aquesta etapa que s'estableixen les pautes automàtiques de producció lingüística en el seu conjunt. Cap als 17 o 18 anys s'adquireix una familiaritat completa amb les normes d'ús lingüístic de la comunitat. L'adquisició de les formes de prestigi en el discurs sembla començar cap als 16 o 17 anys, i depenent de factors com ara la classe social pot retardar-se molt (Labov 1983). López Morales (1989) assenyalava respecte d'aquesta darrera idea que és possible que els jòvens siguin més sensibles a les formes lingüístiques prestigioses perquè els índexs superiors d'escolaritat es donen en aquestes generacions.

OBJECTIUS I METODOLOGIA

L'objectiu principal d'aquest estudi és analitzar aquest canvi generacional pel que fa a l'ús del lèxic i, específicament, mesurar la incidència de l'ensenyament en valencià –és a dir, dels programes educatius bilingües–, en el canvi lèxic generacional. És evident que la vehiculació des dels mitjans de comunicació de masses i des del sistema educatiu de diferents models de llengua deu haver incidit sobre les tries lèxiques dels jòvens actuals. En el cas dels alumnes dels programes educatius bilingües el fet de rebre tots o la major part dels ensenyaments en valencià i d'haver-se alfabetitzat mitjançant aquesta llengua deu haver influït d'una manera més intensa en el model de llengua

actual d'aquests jòvens, especialment en aquells registres caracteritzats per una major formalitat, que són els que s'aprenen de manera específica en els centres educatius.

Concretament, pretenem:

a) Descriure la variació lèxica a través d'enquestes formulades a mostres dels diversos grups generacionals de la comarca de l'Alacantí: 1) població més major, 2) població adulta, 3a) població en edat escolar que té el valencià com a llengua vehicular de l'ensenyament, i 3b) població en edat escolar que només rep classes de l'assignatura *Valencià*.

b) Descriure el model lèxic formal de la població escolar tenint en compte el programa educatiu i la primera llengua de l'alumnat.

c) Mesurar la incidència de l'ensenyament sobre els models lèxics formals emprats tant per la població escolaritzada en valencià com per la que només rep classes de l'assignatura *Valencià*. La incidència s'establirà en relació amb el model de llengua emprat pels grups generacionals que no han tingut accés acadèmic al valencià. Així es podrà comprovar si l'ensenyament del valencià o en valencià actua com a element anivellador, és a dir, si s'avança cap a l'assoliment d'un model estàndard.

Per a l'obtenció de les dades sobre l'ús del lèxic s'ha utilitzat un qüestionari estructurat, fix i tancat, semblant als utilitzats en els estudis geolingüístics, que inclou un total de 77 ítems lèxics.¹ Les enquestes dialectològiques solen fixar-se sobretot en el lèxic més tradicional i genuí de l'àmbit geogràfic estudiat, que sol estar directament relacionat amb el mode de vida tradicionals. En el nostre estudi, la joventut de la major part dels entrevistats i el fet de viure en un ambient predominantment urbà indicaven que la selecció del lèxic calia fer-la utilitzant uns altres criteris. És per això que en el qüestionari hem inclòs bàsicament lèxic usual dels jòvens actuals. En concret, hem seleccionat del *Vocabulari bàsic* (Mollà & Borràs, 1985)² el lèxic pròpiament valencià que presenta més possibilitats de sinonímia, tant si es tracta

1 En el treball que hem realitzat s'estudien també els aspectes fonètics i morfosintàctics del model de llengua. El qüestionari utilitzat inclou 35 preguntes referides a la fonètica, 45 de morfologia i 77 de lèxic, i permet estudiar 22 fenòmens fonètics, 46 de morfològics i 68 de lèxics. Les limitacions d'espai d'aquest treball ens han obligat a centrar-nos en els resultats obtinguts en l'estudi del model lèxic dels estudiants.

2 Aquest vocabulari bàsic té dos avantatges molt clars: d'una banda, que està fet des d'una òptica pròpiament valenciana; d'altra banda, el fet que al costat de cada entrada principal hi ha els sinònims classificats segons siguens usuals, formals, regionals i, fins i tot, que inclou informació addicional sobre aspectes com ara la pronúncia, el sentit exacte del mot, les interferències habituals, el registre en què sol utilitzar-se, etc.

de sinònims usuals com si són sinònims formals, regionals o interferències del castellà. De fet, els mots que més interessin són els que presenten més possibilitats de variació o, el que és el mateix, més sinònims (Moreno, 1998: 28-29). Una vegada feta aquesta selecció s'ha fet una tria dels mots més adequats per al propòsit del treball.³ Es tracta, per tant, de mots del vocabulari usual dels jòvens que, a més, tenen possibilitats elevades de variació lingüística.

Les entrevistes estructurades de qüestionaris fixos i tancats, com la que aquí s'utilitza, s'empren sobretot en els treballs de dialectologia o de geografia lingüística i en l'elaboració de lèxics bàsics (Etxebarria, 1985: 73; Moreno, 1998: 81). L'avantatge d'aquestes entrevistes és que permeten obtenir una gran quantitat d'informació lingüística de manera molt sistemàtica. La seua utilitat és sobretot evident en l'estudi d'aquelles variables lingüístiques que presenten un repertori més ampli, com ara el lèxic. És per això que hi ha autors que afirmen que els qüestionaris són la millor opció per a l'estudi de la variació lèxica (Moreno, 1998: 30, 81).⁴

El principal inconvenient d'aquest tipus de qüestionari en la seua aplicació als estudis sociolingüístics és la dificultat d'accedir als diversos registres dels enquestats, ja que la utilització d'un qüestionari fix en una situació comunicativa concreta, que es caracteritza per un cert nivell de formalitat, limita l'aparició d'una parla informal i espontània, i provoca la utilització d'un registre formal. Són els efectes de la coneguda *paradoxa de l'observador* (Labov, 1983: 266). Cal subratllar, però, que en aquest estudi la paradoxa no suposa un inconvenient. Com que l'objectiu principal consisteix a avaluar la incidència dels diferents programes educatius (bilingües i monolingües) en el model de llengua formal dels jòvens —ja que com s'ha dit adés són els registres formals els que s'aprenen específicament en el context escolar—, la situació comunicativa que es busca en les entrevistes és, precisament, una situació formal, en què els entrevistats utilitzen un estil de parla ac-

3 Els criteris seguits per a valorar-ne l'adequació són diversos. Així, s'han inclòs en primer lloc els mots que estudien Ponsoda i Segura (1997: 80-82), de manera que es puguin comparar els resultats amb els del treball d'aquests autors. També s'han inclòs alguns dels mots estudiats per Colomina (1985:179-226; 1986: 308-309), especialment aquells que poden ser més utilitzats per la gent jove, per utilitzar com a referent la descripció dialectal d'aquest autor. La resta de mots s'han triat perquè ens ha semblat que eren els que presentaven més possibilitats de variació a partir del nostre coneixement de la parla dels jòvens i del parlar de la comarca.

4 Com és evident, hi ha precedents d'utilització de qüestionaris com aquest en la investigació sociolingüística. En el nostre context, la majoria de les investigacions que des d'una o altra perspectiva analitzen el model de llengua dels jòvens han utilitzat tècniques semblants a les ací emprades (Carda, 1990; Brotons, 1993; Ponsoda, 1996; Ponsoda i Segura, 1997; Segura, en premsa). En l'àmbit de la llengua castellana és molt coneguda la investigació de sociolingüística urbana d'Etxebarria (1985: 73 i ss.), que utilitza un qüestionari estructurat i fix per a investigar la variació sociolingüística en el lèxic de Bilbao.

rat. López Morales (1994: 82) indica que una de les millors maneres d'accedir a un registre lingüístic acurat o formal és utilitzar un entrevistador de fora del grup entrevistat i explicar a l'informant que l'entrevista té un objectiu lingüístic, normalment descriure la forma del parlar de la localitat de l'entrevistat. La utilització d'aquesta tècnica juntament amb l'ús d'un qüestionari tancat, i l'enregistrament de la part inicial de les entrevistes –que afegeix un plus de formalitat–, ens ha permès assegurar-nos que els informants han utilitzat al llarg de l'entrevista, i en la mesura de les seues possibilitats, un registre formal.

LA MOSTRA

La mostra estudiada està formada per 138 subjectes (26 de les generacions adultes, pares i avis, i 112 estudiants) de la comarca de l'Alacantí. Els subjectes viuen a poblacions on el valencià té un grau de vitalitat molt diferent (Alacant, Mutxamel i Xixona)⁵ per tal de garantir la validesa externa de la investigació i poder extrapolar els resultats obtinguts a altres contextos diferents. En la selecció dels informants de les generacions adultes (pares i avis) s'han buscat en cadascuna de les poblacions estudiades parlants que tant ells com els seus progenitors fossen nascuts en la localitat. En el cas d'Alacant s'han buscat informants nascuts a la ciutat –intentant que fossen representatius dels diferents barris de la localitat–, i s'han evitat els informants de les partides rurals.⁶ En cada localitat i per a cada grup d'edat s'ha buscat un nombre semblant d'informants dels sexes masculí i femení. Els grups d'edat han estat: a) generació dels avis: 60 anys o més; generació dels pares: entre els 25 i els 59 anys; generació dels fills: menys de 18 anys.⁷ S'ha

⁵ Segons el Cens de 1991 el percentatge d'habitants d'aquestes localitats que són capaços de parlar valencià són: Alacant: 24,9%; Mutxamel: 47,3%; Xixona: 74,3%.

⁶ En aquesta població ha resultat molt difícil localitzar informants, sobretot de la generació dels pares, per causa del trencament de la transmissió lingüística intergeneracional. El fenomen ha estat investigat per Montoya, que afirma taxativament: "[...] ja no queden alacantins menors de 50 anys que hagen rebut el català en família" (1996: 83). És per això que totes les entrevistes realitzades a la població adulta d'Alacant (9) corresponen a la generació dels avis. Aquest fet és un reflex de l'estat lingüístic de la ciutat d'Alacant. No és que no hi haja alacantins de la generació adulta que parlen valencià, sinó que el que resulta molt difícil de trobar són persones d'aquestes edats (entre 25 i 59 anys) nascudes a Alacant, que tinguen el valencià com a primera llengua i que, a més, siguen fills de pare i mare alacantins.

⁷ Són tots alumnes de 8è de EGB o de 2n d'ESO, i la immensa majoria (94,1%) tenen 13 o 14 anys. Hem triat aquest nivell educatiu perquè en el moment de realització del treball de camp (segona meitat del curs escolar 1996-97 i la primera meitat del curs 1997-98), quan encara no s'havia generalitzat la reforma educativa (LOGSE) es tractava del darrer curs de l'ensenyament obligatori i era, per tant, un curs adient per a l'anàlisi dels resultats dels diferents programes educatius pel que fa al model de llengua.

evitat entrevistar persones que tinguen una *posició en el mercat lingüístic* (Boix & Vila, 1998: 140) directament relacionada amb l'ús de formes lingüístiques prestigioses. Per això cap dels entrevistats té com a professió la docència (mestres, professors, etc.).

Com a punt de partida de l'anàlisi de la variació lingüística generacional s'han pres les descripcions dialectològiques dels parlars de la comarca i de les diferents localitats en què se centra l'estudi (Colomina, 1985, 1986; Segura, 1996). Encara que es disposa d'un nombre suficient d'enquestes realitzades a les generacions dels avis ($n=17$) i dels pares ($n=9$), el grau de representativitat d'aquests grups generacionals no és comparable al de la població jove que s'estudia. Per això, les dades d'aquests dos grups s'utilitzen en principi amb la finalitat de contrastar els resultats dels estudis dialectològics precedents. En general, hem partit de la hipòtesi que mentre les dades de la població dels avis deuen ser bastant homogènies i bastant semblants a les de les descripcions dialectals de les varietats locals tradicionals, les enquestes realitzades al grup dels pares deuen mostrar el canvi generacional lògic, i també deuen mostrar que aquest grup és més permeable que l'anterior a les innovacions lingüístiques per causa del major contacte amb el registre estàndard a través de la televisió i, en alguns casos, per la relació amb el sistema escolar realitzada de manera vicària a través dels fills. Les dades obtingudes d'aquests grups d'edat també serviran per tant com a punt de comparació amb el model de llengua de les generacions més joves per a comprovar les tendències lingüístiques que apareixen actualment en la variació lingüística generacional.

Pel que fa al grup d'enquestats en edat escolar, l'amplitud de la mostra ($n=112$) permet pensar que el model de llengua descrit és representatiu del dels adolescents de la comarca de l'Alacantí. Com que un dels objectius principals del treball és l'anàlisi de la incidència de la primera llengua i dels diferents programes educatius en el model de llengua dels alumnes, aquests han estat agrupats segons aquestes variables. S'han considerat programes bilingües el Programa d'Immersion Lingüística (PIL) i el Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV), però també el Programa d'Incorporació Progressiva en aquells casos en què s'ha introduït el valencià com a vehicle d'instrucció (PIP bilingüe).⁸ En concret, en el treball s'utilitzaran els grups següents:

⁸ Als territoris de predomini lingüístic valencià que estableix la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV)* hi ha en l'actualitat tres tipus de programes educatius per a les etapes de l'Educació Infantil i de l'Educació Primària: el Programa d'Immersion Lingüística (PIL), el Programa d'Ensenyament en Valencià (PEV) i el Programa de Incorporació Progressiva (PIP). Aquest darrer programa educatiu (PIP) es vehicula preferentment en castellà, però admet dissenys molt diferents segons les circumstàncies de la seua aplicació, de manera que de vegades pot arribar a ser un programa bilingüe (que nosaltres anomenem PIP bilingüe), però en molts casos el valencià no

a) alumnes valencianoparlants i bilingües familiars escolaritzats en castellà que només cursen l'assignatura *Valencià*⁹ (n= 14 - 12.5% del total) ;

b) alumnes castellanoparlants escolaritzats en valencià¹⁰ (n= 29 - 25.9% del total);

c) alumnes bilingües familiars escolaritzats en valencià¹¹ (n= 35 - 31.3% del total);

d) alumnes valencianoparlants escolaritzats en valencià¹² (n = 34 - 30.4% del total).¹³

L'ANÀLISI DELS RESULTATS

Pel que fa a l'anàlisi concreta dels resultats, en primer lloc hem analitzat les tendències en cadascuna de les variables lèxiques tot contrastant el model de llengua tradicional descrit pels dialectòlegs i les produccions dels tres grups generacionals que s'han enquestat. També hem tingut en compte les produccions de les diferents localitats de l'enquesta. Dins del grup d'edat escolar, hem analitzat les tendències

passa de ser una simple assignatura, i s'ha de considerar un programa monolingüe (PIP bàsic). En l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) desapareix el Programa d'Immersion Lingüística i continuen existint la resta de programes educatius descrits. En aquesta mostra hi ha la totalitat de l'alumnat de la comarca de l'Alacantí que en el moment de la realització del treball de camp estigués matriculat en el darrer curs de l'ensenyament obligatori i en un programa educatiu bilingüe (PIL, PEV i PIP amb incorporació d'assignatures vehiculades en valencià). Els alumnes valencianoparlants i bilingües familiars escolaritzats en castellà (PIP bàsic) han estat seleccionats dels mateixos centres i localitats que els grups dels programes bilingües. Encara que alguns dels alumnes d'aquest darrer grup es declaren bilingües, hem tingut cura de seleccionar únicament en aquest grup joves que utilitzen habitualment el valencià en la comunicació dins de la família, per la qual cosa podem considerar que es tracta simplement de joves valencianoparlants escolaritzats en castellà.

9 És a dir, alumnes del que s'ha anomenat PIP bàsic. Encara que en aquest grup s'inclouen alumnes que s'autoconsideren bilingües familiars, hem comentat en la nota anterior que tots els alumnes d'aquest grup parlen habitualment valencià en la família, cosa que no passa, per exemple, en la totalitat dels alumnes del grup de bilingües familiars dels programes bilingües. Són, per tant, alumnes que tenen molt de contacte amb el model de llengua tradicional de la comarca.

10 En aquest cas són alumnes del programa que s'ha anomenat PIP bilingüe i del PIL.

11 Són també alumnes escolaritzats en el PIP bilingüe i en el PIL.

12 Es tracta d'alumnes del PIP bilingüe, del PIL i del PEV.

13 Com es pot comprovar, els tres darrers grups són bastant equilibrats, mentre que el primer grup té un nombre més reduït d'alumnes. Per aquesta raó s'ha fet un únic grup amb els alumnes bilingües familiars i valencianoparlants escolaritzats en el PIP bàsic. No s'han considerat els alumnes castellanoparlants escolaritzats en el PIP bàsic perquè la competència lingüística en valencià que adquireixen durant l'ensenyament obligatori és, en general, molt limitada, i solen presentar un model de llengua amb mancances molt importants que no és comparable al dels grups que sí que s'han tingut en compte.

que es detecten segons les combinacions de les variables primera llengua i programa educatiu. Per raons d'espai no podem reproduir en aquest treball els resultats referits als seixanta-vuit fenòmens lèxics estudiats. Per tant, ens limitem a presentar un exemple d'aquesta part del treball que correspon a l'anàlisi dels resultats del mot *taca*:

Taca: Colomina (1985) indica que el substantiu *taca* i el verb *tacar* no s'usen en cap localitat de l'Alacantí-Vinalopó. En general, es produeixen les formes híbrides *tatxa* i *tatxar* al nord de la línia Biar-Busot, i els castellanismes *manxa* i *munxar* al sud. Pel que fa a la comarca de l'Alacantí, només s'usa la forma *tatxa* a Xixona i a la Torre.¹⁴ També existeix el verb *sullar-se* (amb el sentit d'embrutar-se, tacar-se) a tota la zona, llevat d'Alcoi, Onil, Castalla i Guardamar. En l'enquesta hem arplegat:

GENERAL			
	AVIS	PARES	FILLS
<i>taca</i>	—	—	45.5% (51)
<i>tatxa</i>	23.5% (4)	55.6% (5)	11.6% (13)
<i>manxa</i>	76.5% (13)	44.4% (4)	42.9% (48)

ESCOLARS			
Val. / bil. - L. Castellà	Castellà - L. Valen.	Bilingües - L. Valen.	Valencià - L. Valen.
14.3% (2)	24.1% (7)	62.9% (22)	58.8% (20)
14.3% (2)	6.9% (2)	14.3% (5)	11.8% (4)
71.4% (10)	69% (20)	22.9% (8)	29.4% (10)

ADULTS PER LOCALITATS			
	ALACANT	MUTXAMEL	XIXONA
<i>taca</i>	—	—	—
<i>tatxa</i>	—	—	100% (9)
<i>manxa</i>	100% (9)	100% (8)	—

¹⁴ Per a l'origen de *tatxa* i *tatxar* es pot consultar Veny (1978: 223).

ESCOLARS PER LOCALITATS		
ALACANT	MUTXAMEL	XIXONA
69.6% (16)	33.3% (6)	36.1% (22)
4.3% (1)	-	19.7% (12)
26.1% (6)	66.7% (12)	44.3% (27)

TAULA 1: Resultats del mot *taca*

Els resultats de les generacions adultes confirmen la descripció dialectal de Colomina: *tatxa* a Xixona i *manxa* a Alacant i a Mutxamel. La introducció de la forma normativa *taca* entre els jòvens és important (45.5%), i es concentra sobretot entre els alumnes bilingües i valencianoparlants dels programes educatius bilingües, mentre que l'ús de *manxa* està clarament relacionat amb els alumnes de primera llengua castellana i amb els alumnes escolaritzats en castellà. Per localitats, cal destacar la major introducció de la innovació normativa *taca* a Alacant (69.6%) i la forta penetració del castellanisme *manxa* a Xixona (43.3%), que està desplaçant la forma tradicional *tatxa* (19.7%).

Una vegada realitzada aquesta anàlisi per als seixanta-vuit fenòmens lèxics estudiats, hem classificat les produccions dels enquestats en quatre grups segons siguin formes tradicionals locals (o no) i segons siguin (o no) formes normatives.¹⁵ Les combinacions possibles són quatre: a) tradicional i normativa (+T+N); b) tradicional i no normativa (+T-N); c) no tradicional i normativa (-T+N); d) no tradicional i no normativa (-T-N). A més, hem tingut en compte la influència del castellà ($\pm C$),¹⁶ amb la qual cosa les combinacions possibles augmenten fins a vuit. Així, per exemple, per al cas del mot *taca* que acabem de presentar, les produccions es poden classificar de la manera següent: *taca* és una innovació normativa (-T+N-C), ja que no apareix ni en el model de llengua de les dues generacions adultes ni en les descripcions dialectals; *tatxa* és una forma tradicional en la comarca (apareix en les generacions adultes de Xixona i en la descripció dialectal) i no normativa (+T-N-C); i *manxa* és una forma tradicional (apareix en les generacions adultes), no normativa i castellanitzant (+T-N+C).

¹⁵ Seguim el model de Ponsoda i Segura (1997) i de Segura (en premsa).

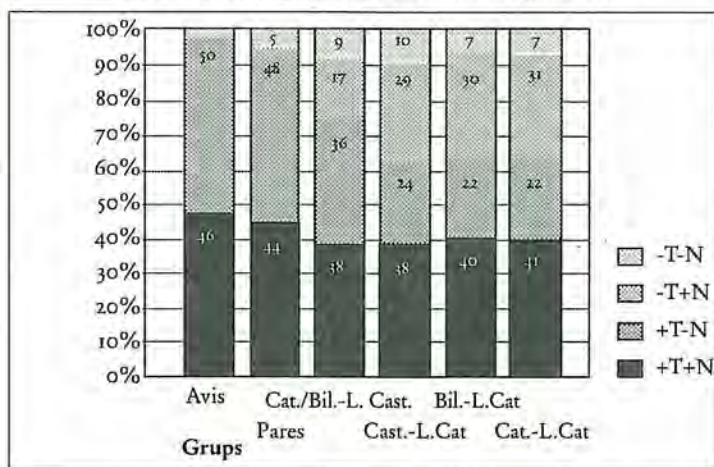
¹⁶ En parlar de la influència del castellà no ens referim exclusivament a la interferència de la llengua majoritària, sinó al fenomen, més general, que els trets lingüístics que són paral·lels als del castellà (siguen o no resultat d'interferències lingüístiques) és més fàcil que es mantinguen i s'estenguen.

ANÀLISI GRÀFICA I DELS PERCENTATGES
EN LA TAULA DE CONTINGÈNCIA

En el gràfic i hi ha els resultats globals de l'estudi de les variables lèxiques per a cadascun dels grups enquestats. L'anàlisi del gràfic permet constatar el paral·lèlisme entre els usos lèxics de les dues generacions adultes, que indica que la variació lèxica existent entre les dues generacions adultes té una intensitat molt reduïda: la generació dels pares utilitza una mica menys que la dels avis les formes tradicionals, tant les que són normatives (2,5% menys) com les que no ho són (1,6% menys), i ha introduït una mica més en el seu model de llengua formes lingüístiques no tradicionals, tant de normatives (1,5% més), com de no normatives (2,7% més).

L'anàlisi dels residus en la taula de contingència¹⁷ permet assegurar que les tendències que més diferencien els usos lèxics de les dues generacions adultes respecte dels estudiants són que els avis i els pares utilitzen més les formes lèxiques tradicionals, sobretot les que no són normatives (+T-N). Per contra, les generacions adultes fan un ús molt reduït de les tendències no tradicionals, sobretot de les innovacions normatives (-T+N). A més, totes aquestes tendències són més accentuades en la generació de la gent gran. S'observa també que en les generacions adultes hi ha un cert equilibri entre l'ús de les variables tradicionals normatives i de les variables tradicionals no normatives.

GRÀFIC 1: TENDÈNCIES EN L'ÚS DE LES VARIANTS LÈXIQUES ENTRE ELS DIFERENTS GRUPS D'INDIVIDUS ENQUESTATS

17. Només comentem aquells resultats que tenim la seguretat que són estadísticament significatius ($p < 0.05$) a partir de l'anàlisi dels residus estandarditzats i ajustats. Es

El grup d'alumnes valencianoparlants i bilingües del programa educatiu monolingüe mostra un perfil a meitat de camí entre els dos grups adults i la resta de grups d'estudiants. Respecte dels grups d'adults hi ha un descens en l'ús de les formes tradicionals, tant de les formes tradicionals i normatives (+T+N) com, sobretot, de les formes tradicionals i no normatives (+T-N). A canvi, hi ha un clar augment de les formes no tradicionals, especialment de les formes no tradicionals i normatives (-T+N), però també de les innovacions no normatives (-T-N). En tot cas, la diferència més important entre aquest grup respecte dels alumnes dels programes educatius bilingües és la major proporció d'ús de les formes tradicionals no normatives (+T-N), que utilitzen en un percentatge encara molt elevat malgrat l'important descens que experimenten en comparació a l'ús que en fan els adults. En conjunt, els usos lèxics d'aquest grup són més normatius que els de les generacions adultes, però menys que els dels alumnes dels programes educatius bilingües.

Si es compara la proporció d'ús de formes normatives dels alumnes valencianoparlants i bilingües escolaritzats en castellà (55,3%) amb la dels alumnes valencianoparlants escolaritzats en valencià (71,2%) hi ha una diferència de 15,9 punts percentuals a favor d'aquest darrer grup que s'ha d'atribuir principalment als efectes del programa educatiu. Aquest darrer resultat el confirma l'anàlisi dels residus, ja que les tendències que millor caracteritzen el grup d'alumnes valencianoparlants i bilingües del programa monolingüe en castellà són l'ús elevat de totes les tendències lèxiques no normatives: tant de les variants tradicionals no normatives (+T-N) com de les variants no tradicionals i no normatives (-T-N).

Els tres grups d'alumnes dels programes educatius bilingües presenten uns perfils d'ús del lèxic amb innegables similituds. De tota manera, si ens fixem molt descobrim que en la mesura que els alumnes dels programes bilingües tenen més presència del valencià com a primera llengua: a) augmenta molt lleument l'ús de les formes lèxiques tradicionals i normatives; b) disminueix, també molt lleument, l'ús de les formes lèxiques tradicionals i no normatives; c) augmenta en un grau mínim l'ús de les innovacions normatives; i d) disminueix l'ús de les innovacions no normatives.

En comparació amb les generacions adultes i amb el grup d'alumnes del programa monolingüe és molt evident l'augment de l'ús de les variables lèxiques normatives, que es degut sobretot a la introducció d'innovacions normatives (-T+N). L'estudi dels residus dels grups d'alumnes dels programes bilingües en la taula de contingència indica:

pot consultar la taula de contingència (taula 1) en l'annex que hi ha al final de l'article. Per a l'anàlisi estadística s'ha utilitzat el programa SPSS per al Windows, versió 6.1.

a) el grup d'alumnes castellanoparlants destaca pel baix ús de totes les formes tradicionals i per l'ús elevat de totes les innovacions, especialment de les innovacions normatives (-T+N), però també de les que no ho són (-T-N);

b) els alumnes bilingües i els alumnes valencianoparlants presenten uns resultats molt semblants, caracteritzats pel baix ús de les formes tradicionals no normatives (+T-N) i per l'ús elevat de les innovacions normatives (-T+N).

En resum, l'estudi de la taula de contingència i del permet formular les conclusions següents:

a) La variació lèxica generacional entre els avis i els pares és molt reduïda. Totes dues generacions destaquen per la utilització de les variants tradicionals, amb un lleuger predomini de les variants tradicionals no normatives.

b) La variació lèxica generacional entre les dues generacions adultes i la dels estudiants és intensa.

c) Els programes educatius bilingües afavoreixen l'ús de les variants lèxiques normatives, especialment de les innovacions normatives, i frenen l'ús de les formes lèxiques no normatives.

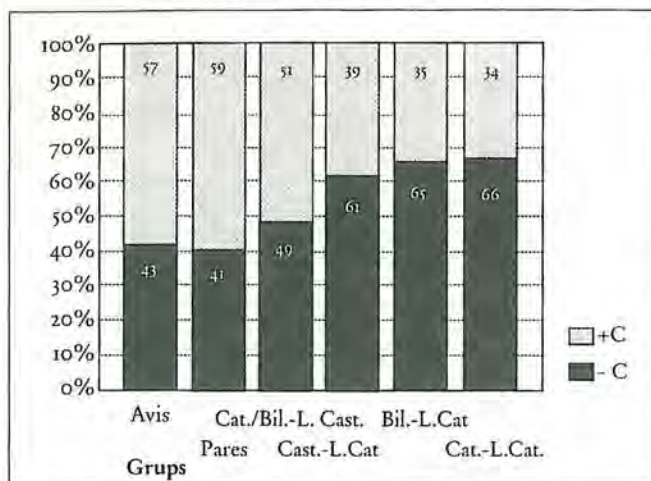
d) Els usos lèxics dels alumnes dels programes educatius bilingües són molt homogenis. És sobretot remarcable la semblança de l'ús lèxic dels alumnes bilingües i dels alumnes valencianoparlants d'aquestes programes, amb unes tendències pràcticament idèntiques. Pel que fa als alumnes castellanoparlants es diferencien dels alumnes bilingües i valencianoparlants per l'ús més reduït de les formes tradicionals i normatives i l'ús més elevat de les innovacions no normatives. Però en tot cas aquestes diferències no són massa importants.

LA INFLUÈNCIA DEL CASTELLÀ EN L'EVOLUCIÓ DE LES TENDÈNCIES LÈXiques

El gràfic 2 representa els percentatges de les variants lèxiques utilitzades per cada grup d'enquestats que són (o no) paral·leles als mots equivalents en castellà. La tendència que s'hi mostra és molt evident: els jòvens utilitzen en una proporció inferior als adults les variables

¹⁸ Convé recordar que en l'enquesta s'ha preguntat sobre el lèxic referit al vocabulari usual dels alumnes, i han entrat molt poques paraules referides a l'estil de vida tradicional, més relacionat amb les experiències vitals dels adults.

GRÀFIC 2: PERCENTATGES D'UTILITZACIÓ DE VARIANTS LÈXIQUES PARAL·LELES A LES EQUIVALENTS CASTELLANES

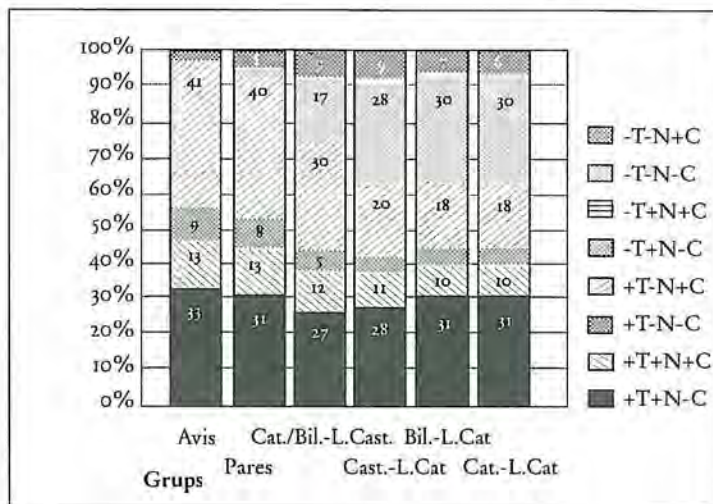

lèxiques que són paral·leles a les equivalents castelleses.¹⁸ A més, en la mesura que els joves han assistit a programes educatius bilingües el paral·lisme de l'ús lèxic amb el castellà disminueix. Per tant, sembla clar que el canvi de la generació jove respecte de les generacions adultes rau en la influència de la introducció del valencià en el programa educatiu, i en la mesura que aquesta introducció és més intensa (en els programes vehiculats en valencià) els efectes són més evidents. Les diferències entre els alumnes castellanoparlants i els alumnes bilingües i els valencianoparlants dins dels programes educatius bilingües poden explicar-se a partir de la major influència de la primera llengua en el primer grup d'alumnes.

En el gràfic 3 hi ha representades les tendències en l'ús de les variables lèxiques entre els diferents grups de l'enquesta tenint en compte tots els factors analitzats fins ara: el fet que pertanyen (o no) al model de llengua tradicional de la comarca, el fet que siguin (o no) normatives i el fet que siguin (o no) paral·leles a les variants equivalents en la llengua dominant. Com hem fet anteriorment, estudiem el gràfic amb l'ajut de l'anàlisi de residus de la taula de contingència,¹⁹ cosa que permetrà distingir més fàcilment les tendències més rellevants de cada grup. En concret, les tendències remarcables són:

¹⁹ Es pot consultar la taula de contingència (taula 2) en l'annex que hi ha al final de l'article.

GRÀFIC 3 : TENDÈNCIES EN L'ÚS DE LES VARIANTS LÈXIQUES ENTRE ELS DIFERENTS GRUPS D'INDIVIDUS ENQUESTATS

a) El grup dels avis destaca en la utilització de totes les tendències lèxiques tradicionals, sobretot de les tendències tradicionals i no normatives i, molt especialment, de les tendències lèxiques tradicionals, no normatives i paral·leles al castellà (+T-N+C). Al mateix temps, és remarcable el baix grau d'utilització de la major part de les innovacions lèxiques, i molt especialment de les innovacions normatives no paral·leles al castellà (-T+N-C).

b) El grup dels pares destaca sobretot per l'ús de les variants lèxiques tradicionals i no normatives, especialment de les que són paral·leles al castellà (+T-N+C), i pel poc ús d'algunes de les variants lèxiques innovades, especialment de les innovacions normatives divergents del castellà (-T+N-C). Són tendències semblants a les de la generació dels pares, però que es manifesten amb una intensitat una mica menor.

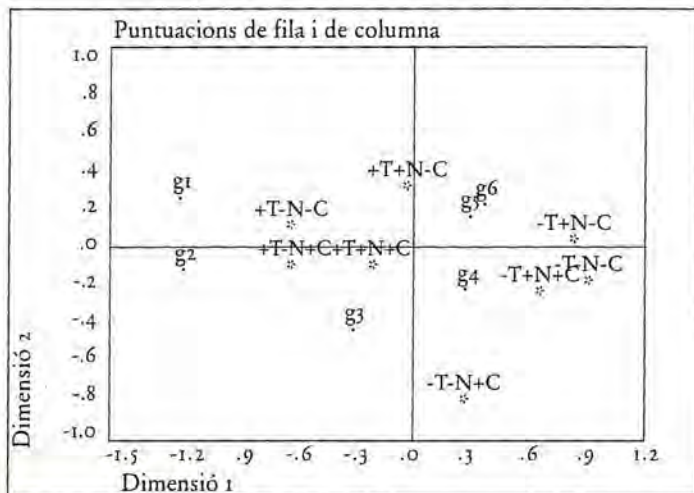
c) Els alumnes valencianoparlants i bilingües escolaritzats en castellà s'assemblen a les generacions adultes en l'ús elevat de les formes tradicionals, no normatives i castellanitzants (+T-N+C) i en l'ús reduït de les innovacions normatives no paral·leles al castellà (-T+N-C). S'hi diferencien, però, en l'ús relativament reduït de les formes tradicionals i normatives no paral·leles al castellà (+T+N-C) i en l'ús elevat de les innovacions no normatives i castellanitzants (-T-N+C).

d) Els alumnes dels programes bilingües presenten unes tendències generals, que són semblants per a tots els grups, i altres que els diferencien. Les tendències similars són l'ús reduït de les variants tradicionals i no normatives, tant les que són diferents del castellà (+T-N-C) com, sobretot, les que són semblants al castellà (+T-N+C), i l'ús elevat de les innovacions normatives no paral·leles al castellà (-T+N-C). Les tendències que caracteritzen cadascun dels grups són: d.1) els alumnes de primera llengua castellana destaquen també pel baix percentatge d'ús de les formes tradicionals i normatives no paral·leles al castellà (+T+N-C) i per l'ús relativament elevat de les innovacions no normatives i castellanitzants (-T-N+C); d.2) els alumnes bilingües no presenten cap tendència significativa a més de les generals que ja s'han comentat; d.3) els alumnes valencianoparlants destaquen pel baix ús de les formes tradicionals normatives i castellanitzants (+T+N+C).

ANÀLISI DE CORRESPONDÈNCIES

L'acumulació modalitats que hi ha en el gràfic 3 dificulta la interpretació de les dades que s'hi representen. És per això que hem recorregut a l'anàlisi de correspondències per a analitzar aquestes dades amb major claredat. L'anàlisi de correspondències és una tècnica estadística que ens permet anar més enllà de les associacions entre les catego-

GRÀFIC 4: GRÀFIC CONJUNT DE LES PUNTUACIONS DE FILES I DE COLUMNES DE L'ANÀLISI DE CORRESPONDÈNCIES PER A LES TENDÈNCIES EN L'ÚS DE LES VARIABLES LÈXICUS

ries de la taula de contingència i descriure de manera sintètica la naturalesa global de la relació. A semblança de l'anàlisi de components principals realitza una reducció de la dimensionalitat, i a semblança de l'escalament multidimensional permet representar gràficament els punts de les files i de les columnes de la taula de contingència en l'espai definit pels eixos de coordenades, de manera que es poden interpretar tant les relacions d'interdependència entre les files i les columnes com la relació que tenen amb els factors o dimensions subjacents (Batista-Foguet & Sureda 1998; Martínez Arias 1999). Per tant, A més, aquesta anàlisi ens permetrà descriure les causes que expliquen la variació lèxica entre els diferents grups de l'enquesta.

El gràfic 4 correspon al diagrama de dispersió de les puntuacions de fila i de columna de l'anàlisi de correspondències realitzat sobre la taula de contingència representada en el gràfic 3.²⁰ Les conclusions més interessants de la interpretació del gràfic i de les dades de l'anàlisi de correspondències són:²¹

a) Pel que fa a les relacions entre els grups d'individus cal destacar:

a.1) S'observa en el gràfic la proximitat entre els dos grups d'adults (g1 i g2), que a la vegada es troben bastant allunyats de la resta de grups de l'estudi. Aquest resultat indica la reduïda variació lèxica generacional que hi ha entre els dos grups d'adults i la intensitat de la variació lèxica existent entre els adults i els joves.

a.2) El grup d'alumnes valencianoparlants i bilingües escolaritzats en valencià (g3) és el grup de joves més proper als dos grups d'adults, la qual cosa s'ha d'interpretar com que el seu model lèxic és el més pro-

²⁰ En l'annex que incloem al final de l'article s'inclouen les dades completes de l'anàlisi de correspondències realitzada. En aquest apartat comentem únicament les conclusions més significatives per al propòsit del treball a partir de l'examen d'un dels gràfics generats: el diagrama de dispersió de les puntuacions de les files i de les columnes. Cal assenyalar que en l'anàlisi de correspondències s'ha utilitzat el mètode de normalització canònica (que reparteix la inèrcia de la taula entre les files i les columnes) perquè permet valorar les semblances o diferències entre les dues variables i representar-les conjuntament en un gràfic.

²¹ Les etiquetes g1, g2, etc. signifiquen grup 1, grup 2... i fan referència als diferents grups d'individus enquestats. Els significats són: g1: generació de la gent gran; g2: generació dels pares; g3: alumnes valencianoparlants i bilingües del programa monolingüe (PIP bàsic); g4: alumnes castellanoparlants dels programes bilingües (PIP bilingüe i PIL); g5: alumnes bilingües dels programes bilingües (PIP bilingüe i PIL); g6: alumnes valencianoparlants dels programes bilingües (PIP bilingüe, PIL i PEV). Cal remarcar que tots els grups presenten una bona qualitat de representació (la menor és del 97.9%), així com les tendències en l'ús lèxic (la menor és del 95.1%), a excepció de la tendència -T+N+C, que la té inferior (61.4%). La qualitat de la representació es calcula a partir de les contribucions relatives (*contribution of dimensions to the inertia of each point*), ja que és la suma de les contribucions relatives de cada modalitat per a les dimensions que finalment es tenen en compte en l'anàlisi (Batista-Foguet & Sureda, 1998: 183-184).

per al de els generacions adultes. En tot cas és un grup que es troba a meitat de camí entre els resultats dels adults i els de la resta de jòvens.

a.3) Hi ha una proximitat clara entre els resultats lèxics dels tres grups d'alumnes dels programes bilingües (g₄, g₅ i g₆). És molt remarcable que els resultats dels alumnes bilingües (g₅) i valencianoparlants (g₆) dels programes educatius bilingües són pràcticament idèntics.

b) Pel que fa a les relacions entre els grups d'individus i les tendències lèxiques cal destacar:

b.1) Es confirma la proximitat entre els dos grups d'adults i totes les tendències tradicionals, especialment les tendències tradicionals i no normatives. Dins d'aquest resultat cal remarcar que el grup dels pares (g₂) apareix una mica més relacionat amb les tendències tradicionals castellanitzants que no els avis (g₁).²²

b.2) El grup d'alumnes valencianoparlants i bilingües escolaritzats en castellà (g₃) es troba relacionat amb els usos lèxics tradicionals paral·lels al castellà (+T-N+C i +T+N+C), cosa que els fa assemblar-se al grup dels pares, però també a les innovacions no normatives i castellanitzants (-T-N+C), i en això s'assembla al grup d'alumnes castellanoparlants dels programes educatius bilingües. És confirma que es tracta del grup d'estudiants amb uns usos lèxics més castellanitzats i, per tant, el que presenta una menor qualitat lingüística en l'ús del lèxic.

b.3) Els alumnes castellanoparlants dels programes bilingües (g₄) es troben relacionats amb les innovacions no normatives i castellanitzants (-T-N+C) –com s'acaba de comentar– i amb les innovacions normatives castellanitzants (-T+N+C). És el grup d'alumnes més clarament relacionat amb el conjunt de les formes innovades, però mostra una predilecció major que la de la resta d'alumnes dels programes bilingües per les formes innovades que, a més, són paral·leles a les formes equivalents en la seua primera llengua.

b.4) Els grups d'alumnes valencianoparlants i bilingües dels programes bilingües (g₆ i g₅) són els més propers a les formes normatives que no són paral·leles al castellà, tant si són tradicionals com si no ho són (+T+N-C i -T+N-C). Són els dos grups d'alumnes que presenten una millor qualitat lingüística en l'ús del lèxic.

c) Pel que fa a les relacions entre les modalitats dins de les tendències de l'ús lèxic és remarcable la proximitat entre tot el conjunt de les

²² La proximitat entre les modalitats g₁, g₂, +T-N-C i +T-N+C –i en general qualsevol veïnatge entre modalitats que es veja al gràfic– no s'ha d'interpretar com que aquestes tendències de l'ús lèxic (+T-N+C i +T-N-C) siga majoritària per a les dues generacions adultes, sinó que l'ús de les formes tradicionals no normatives (+T-N+C i +T-N-C) que fan aquestes dues generacions és relativament superior al que fa un individu "mitjà".

tendències tradicionals d'una banda i entre el bloc de les tendències innovades de l'altra. Únicament les innovacions no normatives i castellanitzants es troben bastant separades de la resta de tendències, cosa que indica que aquesta tendència lèxica —formada bàsicament per les interferències lèxiques recents del castellà— presenta un funcionament diferent a la resta de tendències en l'ús del lèxic.

d) Finalment cal interpretar les dimensions subjacents en aquesta anàlisi de correspondències. La primera dimensió de l'anàlisi explica el 95.4% de la inèrcia total del sistema, i la segona dimensió aporta un 4.1% de la inèrcia. Sembla, doncs, que és tracta d'una solució pràcticament unidimensional. En aquesta dimensió s'enfronten les dues generacions adultes i les tendències tradicionals, no normatives i castellanitzants d'una banda (+T-N+C) i els grups d'alumnes valencianoparlants i bilingües dels programes educatius bilingües i les innovacions normatives i divergents del castellà de l'altra (-T+N-C).²³ Interpretem aquesta dimensió com la introducció d'usos lèxics normatius i divergents del castellà que no formen part del model de llengua tradicional (més castellanitzat), usos lèxics que estan clarament relacionats amb l'aprenentatge escolar del valencià, sobretot a través dels programes educatius bilingües. Es demostra, per tant, que la causa principal de la variació lèxica observada és la introducció del valencià en l'ensenyament, i molt especialment en els programes educatius bilingües.

²³ Entre les dues dimensions expliquen el 99.4% de la variabilitat de la taula de contingència, que és una quantitat plenament satisfactòria. La inèrcia es podria definir com la informació que aporta cada dimensió. La inèrcia projectada sobre cada dimensió fa referència tant a la variabilitat del comportament (que s'observa en les coordenades de cada punt -i per tant la distància al centre de la representació, o centroide), com al pes associat, de manera que les files o les columnes amb una massa molt gran influeixen en la inèrcia total encara que se situen a prop del centroide (Batista-Foguet & Sureda, 1998: 170). En l'annex es pot veure la proporció d'inèrcia explicada en la columna *cumulative proportion*. Les modalitats que aporten més inèrcia a la primera dimensió són els grups dels avis ($g_1 = 0.497$), dels pares ($g_2 = 0.221$), dels alumnes valencianoparlants dels programes bilingües ($g_6 = 0.106$) i dels alumnes bilingües dels programes bilingües ($g_5 = 0.092$), així com les tendències lèxiques -T+N-C (0.553) i +T-N+C (0.320). Així mateix, els grups amb coordenades més importants en la dimensió primera són els avis, els pares i les tendències +T-N+C, amb puntuacions negatives, i els alumnes valencianoparlants i els alumnes bilingües dels programes bilingües i la tendència -T+N-C, amb puntuacions positives. Fixem-nos que la tendència -T-N-C presenta coordenades positives altes en la dimensió primera, però la inèrcia que hi aporta és molt reduïda (0.016). La segona dimensió, que no s'ha tingut en compte perquè explica una part molt reduïda de la variabilitat reflectida en la taula de contingència (4.1%), es refereix a l'ús de les innovacions no normatives i castellanitzants (-T-N+C), bàsicament interferències recents del castellà, associades als alumnes valencianoparlants i bilingües del programa monolingüe i als alumnes castellanoparlants dels programes bilingües. L'estudi de les contribucions relatives (*Contribution of dimensions to the inertia of each row point*) ens indica que la variabilitat de tots els grups de l'estudi està millor explicada per la dimensió primera, i només en el cas dels alumnes valencianoparlants i bilingües del programa monolingüe la segona dimensió explica una part important de la seua variabilitat (35.2%).

CONCLUSIONS DE L'ANÀLISI GLOBAL DE LES VARIABLES LÈXIQUES

Resumim els resultats més destacats obtinguts en els apartats precedents:

a) La variació lèxica generacional és reduïda entre la generació de la gent gran i la generació dels pares, i té una intensitat molt superior entre les dues generacions adultes i les generacions jòvens.

b) La intensitat de la introducció de formes lèxiques no normatives en el model de llengua de les dues generacions adultes és superior a la introducció que hi ha en el model de llengua dels jòvens.

c) La influència del castellà en el model lèxic de les generacions adultes és major que la que té en el model de llengua dels estudiants.

d) La causa que explica la variació lèxica generacional és la introducció del valencià en el sistema educatiu. La introducció del valencià en els programes educatius valencians (especialment a través dels programes educatius bilingües), frena la incorporació de formes lèxiques no normatives en el model de llengua dels jòvens.

e) L'assistència als programes educatius bilingües és el factor principal que explica la variació lèxica entre els jòvens. En la mesura que els jòvens estan escolaritzats en valencià disminueix l'ús de les variants lèxiques tradicionals i no normatives que són substituïdes per innovacions lèxiques normatives, i tenen una tendència menor a la utilització de formes lèxiques paral·leles a les equivalents en llengua castellana.

f) La primera llengua és la causa principal de variació lèxica entre els grups d'alumnes escolaritzats en valencià. Els alumnes castellano-parlants són més proclius a la utilització de les variants lèxiques paral·leles a les equivalents castellanés. A més, en la mesura que els jòvens dels programes educatius bilingües tenen el valencià com a primera llengua usen més les formes lèxiques tradicionals i normatives i les innovacions normatives, i introdueixen menys innovacions no normatives en el seu model de llengua.

g) En tot cas, la variació lèxica existent entre els estudiants dels programes educatius bilingües deguda a la primera llengua és molt menor que la variació lèxica que hi ha entre aquests estudiants i els escolaritzats en castellà.

h) La tendència lèxica que caracteritza millor els dos grups d'adults és l'ús de les variants tradicionals i no normatives, sobretot aquelles que a més són paral·leles al castellà (+T-N+C). Els adults són, a més, molt refractaris a les innovacions lèxiques, especialment el grup dels més majors.

i) La tendència lèxica que caracteritza millor el grup dels alumnes valencianoparlants i bilingües escolaritzats en castellà és l'ús de les formes tradicionals, no normatives i paral·leles al castellà, cosa que els fa assemblar-se a les generacions adultes (+T-N+C). S'hi diferencien, però, en l'ús relativament alt de les innovacions no normatives i castellanitzants (-T-N+C), i per un ús menor de les formes tradicionals i normatives no paral·leles al castellà (+T+N-C). La diferència principal entre aquest grup i els alumnes dels programes bilingües és l'ús clarament més reduït de les innovacions normatives (-T+N-C).

j) Les tendències en l'ús lèxic dels alumnes escolaritzats en els programes educatius bilingües són bastant semblants, i es caracteritzen sobretot per l'ús elevat de les innovacions normatives no paral·leles al castellà (-T+N-C). Ara bé, els alumnes de primera llengua castellana d'aquests programes es diferencien dels alumnes valencianoparlants i bilingües pel baix percentatge d'ús de les formes lèxiques tradicionals i normatives no paral·leles al castellà (+T+N-C), i per l'ús relativament elevat de les innovacions no normatives i castellanitzants (-T-N+C). Tot plegat, és el resultat de la major influència del castellà en aquest grup d'alumnes.

En síntesi, s'ha vist que la variació lèxica generacional té una importància important, i és deguda sobretot a la introducció del valencià en l'ensenyament, sobretot quan s'utilitza com a llengua vehicular dels aprenentatges. El model de llengua tradicional representat pels usos de les generacions adultes s'allunya molt més dels usos normatius i és més paral·lel als de la llengua dominant que no el dels joves. La raó principal de la variació lèxica existent entre les generacions adultes i els joves és el coneixement del lèxic normatiu estàndard, que s'adquireix a través de l'escola i, especialment, de l'assistència als programes educatius bilingües. Així, l'escola contribueix a la introducció d'innovacions lèxiques normatives que substitueixen les variants tradicionals no normatives. L'efecte de la llengua dominant en els joves, que s'observa sobretot a través de la introducció d'innovacions no normatives i castellanitzants, afecta principalment els dos grups d'alumnes que, per raons diferents, tenen major contacte amb el castellà: els que l'han après com a primera llengua i, sobretot, els que assisteixen a programes educatius vehiculats en castellà.

Per últim, cal destacar que els usos lèxics dels jòvens són, en línies generals, de millor qualitat lingüística que no els dels adults. Els alumnes valencianoparlants dels programes bilingües són el grup de jòvens amb un model lèxic de major qualitat lingüística, mentre que els alumnes valencianoparlants i bilingües escolaritzats en castellà són els que presenten un model de llengua amb una qualitat lèxica inferior.

JOSEP M. BALDAQUÍ ESCANDELL
UNIVERSITAT D'ALACANT

BIBLIOGRAFIA

- BATISTA-FOGUET, J. M. & SUREDA, J. (1998), "Análisis de correspondencias", dins de J. RENOM PINSACH, *Tratamiento informatizado de datos*. Barcelona, Masson, pàgs. 159-192.
- BOIX I FUSTER, E. & F. X. VILA I MORENO (1998), *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona, Ariel.
- BROTONS, V. (1993), "La interferència lingüística en els escolars petreirins", dins de *Bitrir*, 16, pàgs. 257-272.
- CARDA I MONZONIS, M. D. (1990), *El lèxic dels adolescents de Vila-Real. Un estudi de variació lingüística*. Vila-Real, Ajuntament de Vila-Real.
- COLOMINA I CASTANYER, J. (1985a), *L'Alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*. Alacant, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert.
- COLOMINA I CASTANYER, J. (1986), "El parlar del camp d'Alacant", dins d'AA. DD., *Materials del Congrés d'Estudis del Camp d'Alacant*. Alacant, Diputació Provincial d'Alacant, pàgs. 299-311.
- ETXEBARRIA AROSTEGUI, M. (1985), *Sociolingüística urbana. El habla de Bilbao*. Salamanca, Universidad de Salamanca.
- HUDSON, R. A. (1981), *La sociolingüística*. Barcelona, Anagrama.
- LABOV, W. (1983), *Modelos sociolingüísticos*. Madrid, Cátedra.
- LÓPEZ MORALES, H. (1989), *Sociolingüística*. Madrid, Gredos.
- LÓPEZ MORALES, H. (1994), *Métodos de Investigación Lingüística*. Salamanca, Colegio de España.
- MARTÍNEZ ARIAS, R. (1999), *El análisis multivariante en la investigación científica*. Madrid - Salamanca, la Muralla - Hespérides.
- MOLLA, T. & J. R. BORRAS (1985), *Vocabulari bàsic*. València, Generalitat Valenciana.
- MONTOYA I ABAD, B. (1996), *Alacant: la llengua interrompuda*. València, Denes 10.
- MORENO FERNÁNDEZ, F. (1998), *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*. Barcelona, Ariel.

- PONSODA SANMARTÍN, J. J. (1996b), "Variació lingüística, norma i ensenyament de la llengua", dins de *Temps d'Educació*, 16, pàgs. 223-246.
- PONSODA SANMARTÍN, J. J. & C. SEGURA I LLOPES (1997), "Una alternativa tripartida: la varietat tradicional, la varietat estàndard catalana o la varietat estàndard espanyola", dins de J. J. PONSODA I SANMARTÍN (coord.), *Caplletra, revista internacional de Filologia*, 21. *Volum monogràfic sobre Sociolingüística i Educació*. València, pàgs. 47-93.
- SEGURA I LLOPES, J. C. (1996), *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*. Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert.
- SEGURA I LLOPES, C. (en premsa), "A lingua nunha normalización 'bilingüística'", dins de les actes del *I Simposio Internacional sobre o bilingüismo: comunidades e individuos bilingües*. Vigo, Universidade de Vigo.
- VENY I CLAR, J. (1978), *Estudis de geolingüística catalana*. Barcelona, Ed. 62.